

ФОРМУВАННЯ У МОЛОДІ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРЕДСТАВНИКІВ ІНШОЇ СТАТІ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Стаття присвячена одній з актуальних проблем сучасності: формуванню у сучасної молоді ціннісного ставлення до представників іншої статі. Висвітлюється досвід організації позакласної виховної діяльності у технікумі щодо вирішення поставленої проблеми.

Ключові слова: цінність, ціннісне ставлення до жінки.

В статье рассматривается одна из актуальных проблем современности: формирование у современной молодежи ценностного отношения к противоположному полу. Освещается опыт организации внеклассной воспитательной работы в техникуме по решению поставленной проблемы.

Ключевые слова: ценность, ценностное отношение к женщине.

The article is dedicated to one of the urgent problems of the present and forming of the value attitude to the representatives of contrary sex at the contemporary youth. The methods of organization of out-of-school educational activities the technical schools concerning the solution of stated problem are considered.

Key words: the value, value attitude to the women.

Постановка проблеми. Сучасна освіта – це значно більше, ніж навчання письму та читанню, це суттєво складніше, ніж передача певного набору інформації та знань. Сучасна високоякісна освіта – особистісно орієнтований розвиток людини, формування самосвідомості, системи норм і цінностей, навичок спілкування та прийняття рішень, умінь управляти своїми бажаннями та впливати на діяльність інших, долати перепони, протистояти чужій волі, тиску, це набуття звичок, необхідних для успішного інтегрування молоді у суспільні відносини та самостійне життя.

В останні роки знову заговорили про ціннісні орієнтації особистості і почали піднімати цю проблему в науковій літературі, але вже не стільки у філософсько-соціологічному, скільки у філософсько-етичному плані. Пов'язано це насамперед з тим напруженим процесом переоцінки цінностей, що охопив сьогодні всі сторони громадського життя, торкнувся кожної людини. Актуальність проблеми на сучасному етапі зумовлена рядом факторів:

1) у суспільстві відбувається зміна норм, ламка старих стереотипів. Ціннісна сфера, звільнившись від попередніх стереотипів, стає все більш самостійною і незалежною. Головні проблеми, які спричинені знаходженням життєво важливих цілей, сенсу життя і можливостей їх досягнення, стоять перед кожним. Оскільки ціннісні орієнтації знаходяться в основі вибору життєвих цінностей людини, то їх знання допомагає з'ясувати причини її вчинків і дій;

2) існує велика кількість теоретичних і практичних питань, що стосуються психологічної проблеми побудови ціннісно-змістовної сфери, виявлення і аналізу життєвих цінностей особистості. Зокрема, вимагають розробки питання вивчення динаміки мотиваційно-ціннісних структур, адекватних новій ситуації, що склалася, а також вивчення мотиваційно-ціннісних станів і процесу формування громадянської самосвідомості.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження проблеми цінностей, яке допомогло б розкрити механізми впливу на становлення молоді людини і допомогти їй адаптуватись у нових умовах суспільно-економічних відносин, набуває важливого значення ще й тому, що проблеми, пов'язані з людськими цінностями, посідають одне з найважливіших місць у тих науках, які займаються вивченням особистості і суспільства. Саме цінності виступають інтегративною основою як для окремо взятого індивіда, так і для будь-якої малої чи великої соціальної групи, культури, нації, нарешті, для людства в цілому. У зв'язку з обґрунтуванням системного підходу до вивчення ціннісних орієнтацій, який відображено у дослідженнях В. Алексєєвої, Б. Додонова, О. Дробницького, А. Здравомислова, В. Ядова та інших, визначена стійка структура, виділені компоненти ціннісних орієнтацій – когнітивний, емоційний, поведінковий, що надало можливості у виховній практиці розвивати такі якості особистості, як духовна активність, вірність національній ідеї, гуманність, правдивість, щирість, гідність, самоповага, емпатія,

емоційність. У педагогічній літературі проблема формування ціннісних орієнтацій досліджується у зв'язку з розвитком і вихованням конкретних цінностей, які мають бути особистісно прийнятні в певній соціальній групі. Так, ціннісні орієнтації особистості аналізуються у взаємозв'язку з формуванням соціальної позиції особистості – Т. Мадьковська, вивчаються в контексті педагогічної діагностики – В. Петрушин, розглядаються у зв'язку з дослідженнями духовної культури, духовних потреб, інтересів, оцінок учнів і педагогів – Т. Баранова, В. Бутенко, В. Дзюба, Л. Коваль, З. Морозова, О. Рудницька, Ю. Соколовський та ін. В умовах особистісно орієнтованого підходу до виховання, мета якого спрямовується до формування й розвитку особистісних цінностей – Ш. Амонашвілі, І. Бех, І. Зязюн, С. Карпенчук, Г. Сагач, Ю. Орлов, К. Чорна, К. Роджерс О. Сухомлинська та інші, процеси формування ціннісних орієнтацій набувають стрижневого значення. Вони зумовлені гуманістичною педагогікою з визначенням унікальності особистості в її духовному зростанні. Проблема ціннісних орієнтацій особистості відображена у філософській, соціально-психологічній, педагогічній і мистецтвознавчій літературі. Так, у філософських дослідженнях розкрито найважливіші характеристики цінностей: об'єктивність (Л. Столович), відносність (Н. Чавчавадзе), ієрархічність (М. Каган). Як визначається в роботах науковців, цінності суспільства складають зміст ціннісних орієнтацій особистості.

Метою статті є висвітлення досвіду формування у сучасній молоді ціннісного ставлення до представників іншої статі, зокрема до жінки, у процесі позакласної виховної діяльності у технічному коледжі.

Виклад основного матеріалу. Зміст поняття «цінність» більшість учених характеризує через виділення характеристик, властивих, так чи інакше формам суспільної свідомості: значущість, нормативність, корисність, необхідність, доцільність. Вважається, що виникнення цінності пов'язане, з одного боку, із предметами, явищами, їхніми властивостями, способами задовольнити визначені потреби суспільства, людини. З іншого боку – цінність виступає як судження, зв'язане з оцінкою існуючого предмета, явища, людиною, суспільством. Підкреслюється, що цінність – це форма прояву визначеного роду відносин між суб'єктом і об'єктом. Цінності, представляють внутрішній світ особистості, будучи виразником стабільного, абсолютного, незмінного. Поняття «цінність» має у філософській літературі два значення. Одна група філософів додає цьому поняттю зміст, близький до категорії «значення»: Л. Архангельський, В. Ольшанський, М. Сидоренко й ін. Наприклад, В. Ольшанський вважає, що цінність це «своєрідні маяки, що допомагають помітити в потоці інформації те, що найбільш важливо (у позитивному або негативному змісті) для життєдіяльності людини». Інші: С. Анісімов, О. Дробницький, В. Сагатовський, В. Тугарінов і ін., визначають категорію «цінність» через поняття

«благо», тобто через його головну властивість задовольняти дійсну, розумну, позитивну потребу індивіда.

Ціннісне ставлення до матеріальних чи ідеальних предметів – це переживання їх бажаності чи небажаності для людини. Саме у такій психологічній формі духовні цінності суспільства стають суб'єктивними надбаннями особистості. Відтепер кожний предмет буття стає для людини не індиферентною даністю, а складовою їх життя, щодо якої вона має зайняти певну морально-ціннісну позицію і активно практично – перетворювально утверджувати її. Ми визначаємо ціннісне ставлення, як повагу, пошану до іншої людини, до протилежної статі.

Ранній юнацький, або старший підлітковий вік характеризується виробленням ціннісних орієнтацій – спрямованості на певні цінності – еталони життя. Зокрема, хлопці виявляють орієнтацію на «гарних і вірних друзів», «здоров'я», «діяльне життя», тоді як дівчата – на «кохання», «цікаву роботу», «щасливе сімейне життя». Юнаки тяжіють до різних видів активності, що виявляється у широкому спектрі ціннісних орієнтацій. Зміст останніх засвідчує: якщо підліток – це відкриття «Я», то юнак – «відкриття себе у світі». За цих умов постає завдання на впорядкування своїх стосунків зі світом, пошук свого місця у ньому. Юнацькому віку студентів притаманні риси романтизму та упередженості, життєвої активності та самовпевненості, пошуку свого місця в житті, але це залежить від здатності та спроможності до самовдосконалення, вміння визначати мету і досягати її. Цей постулат протиріччя виступає основним чинником конфлікту життєвих цінностей студентів, який, за класифікацією Е. Еріксона, є конфліктом між життєвою активністю та зосередженістю на собі.

У підлітковому віці стає дуже важливим, необхідним спілкування з ровесниками протилежної статі. Про це заявляють у середньому до 60 % опитаних у різних дослідженнях підлітків. Але і з решти 40 % більшість лише не хоче зізнаватися в такому бажанні. Тому кожна зустріч на вулиці – можливий вступ до нової сторінки життя [1, с. 8]. Прагнення до спілкування з ровесниками протилежної статі в одних підлітків погано усвідомлене, у других виражається в слабкій пошуковій активності, у третіх – в активних цілеспрямованих діях. Захоплення протилежною статтю, як і багато чого іншого в підлітковому віці, стає, так би мовити, груповим. Спілкування з особою протилежної статі – своєрідний спосіб самоствердження в підлітковому віці, пошук розуміння. Крім того, романтичні прагнення, підштовхуючи до спілкування з особами протилежної статі, одночасно його ж і сприймають. Стосунки хлопців і дівчат зіштовхують їх із безліччю моральних проблем.

Проблема статевого виховання знаходить відбиття в основних законодавчих документах: Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту»,

«Національній доктрині розвитку освіти», концепції виховання, концепції національного виховання, концепції загальної середньої освіти.

А. Макаренко писав, що в кожній епохи, у кожного покоління – своя мета виховання, і встановлюється вона виходячи з усього розмаїття соціальних чинників, виходячи з потреб суспільства [2]. Ми дотримуємося того, що метою статевого виховання студентської молоді – є прищеплення підліткам-юнакам правильних уявлень про здоров'я, розуміння фізіологічних, соціальних і етичних аспектів взаємин між юнаками та дівчатами, засвоєння гігієнічних навичок. Тому, наше завдання, як педагогів – навчити підлітків володіти інстинктами, що пробуджуються, формування усвідомлення високого призначення людини, відповідальність за інших, здоров'я майбутньої сім'ї.

Саме тому, у статевому вихованні студентської молоді, важливо зосередитися на формуванні моральних «гальм», які б запобігали відхиленням від норми у статевої поведінці, підготовці до сімейного життя. Педагоги повинні акцентувати на морально-психологічних питаннях, розв'язання яких сприяло б формуванню правильних взаємин між статями, унеможливило статево розпусту, заклало підвалини міцної сім'ї в майбутньому. Передусім необхідно виховувати у студентів повагу до себе, чоловічу та жіночу гідність.

Найбільш складною є виховна робота з молоддю у періоди соціальних та економічних криз, швидких і кардинальних змін, коли старші покоління значною мірою втрачають свій авторитет у молоді, а отже їх виховний вплив зменшується. Суспільство шукає нові цінності і вже на їх основі реформує систему освіти і виховання. Формуючись, в індивідуальному досвіді суб'єкта, особистісні цінності відбивають, однак, не стільки динамічні аспекти самого індивідуального досвіду, скільки інваріантні аспекти соціального і загально-людського досвіду, що привласнюється індивідом. Ціннісні орієнтації розширюють межі соціальної ситуації розвитку, виводять юнака на вищий рівень стосунків зі світом.

В. Сухомлинський у статтях «З чого починається громадянин», «Мікроклімат вашого дому», «Моральні цінності сім'ї», «Лист молодому батькові», «Ми продовжуємо себе в дітях» та інших, які пізніше ввійшли у збірник під загальною назвою «Батьківська педагогіка», вважав, що підготовка до сімейного життя – це передусім виховання спрямованості на іншу людину, здатності любити людей. У творчому доробку видатного педагога простежуються складові виховання дівчинки-дівчини-матері. Возвеличення жінки веде до того, що в молодих людей прокидається не тільки почуття бережливого ставлення до неї, а й почуття громадянської відповідальності за її долю. «Повинен панувати культ матері – дух високого, цнотливого відношення до жінки – джерела людського життя та краси» [3, с. 78, 79]. Педагог-

гуманіст стверджував, що з підлітками, юнаками та дівчатами треба з душею, відверто і, головне, розумно говорити про кохання. Червоною ниткою в цій розмові повинно бути повчання: як думка, розум, свідомість керують почуттями. «Підліткам треба навівати думку про те, що любов – це упередження материнства та батьківства» [4, с. 187].

Слід зауважити, що сексуальна культура – це частина загальної культури, здатної перешкоджати моральному падінню суспільства, а неінформованість у сексуальних питаннях спричиняє випадкові вагітності та сексуальну експлуатацію дівчат, сексуальні проблеми.

Досягнення статевого виховання можливе при методично правильній, комплексній та узгодженій роботі батьків, педагогів, лікарів, юристів, психологів.

Зрозуміло, що дитина, підліток, юнак не може жити без спілкування і має потребу в такому середовищі однолітків, у якому він може виявити себе, знайти розуміння і захист. Найважливіше середовище його життя – це навчальний заклад: школа, коледж, технікум, університет, клас, група. Ігнорувати роль цього середовища в розвитку і вихованні особистості – безглуздо, це давно доведено цілим комплексом наук – філософією, психологією, соціологією і, нарешті, педагогікою. Перетворення цього середовища на чинник виховання вірності високим моральним цінностям – це педагогічна необхідність.

Добрий контакт дітей з батьками, педагогами є надійним джерелом різноманітної інформації для них. Не одержавши вичерпних відповідей на питання, які їх хвилюють, з літератури або бесід з компетентними людьми, вони звертаються до ровесників або старших товаришів, які часто займаються «освітою» в грубій, цинічній формі. Такий спосіб пізнання може завдати непоправної шкоди моральному вихованню підростаючого покоління. Звичайно, усіх каналів цієї інформації не можна закрити. Однак, завдання педагогів – закладати стійкі поняття моралі, імунітет проти сприймання вульгарності, показати силу людського розуму й інтелекту.

Форми статевого виховання молоді в деяких країнах докорінно відрізняються від застосовуваних у нас. Основну увагу там приділяють фізіології, пропаганді різних методів запобігання вагітності, розпізнаванню венеричних хвороб, навчанню способів, як уникнути зараження. Усе це є наслідком способу життя, який проповідує свободу, передусім сексуальну.

Виходячи з підліткового віку, юнаки та дівчата повинні мати тверді моральні принципи, що орієнтують їх на таку життєву установку, за якою сексуальна близькість може бути виправдана тільки коханням. Наша мораль дає підстави твердити, що кохання – це багатогранне почуття з надзвичайно сильним емоційним зарядом, в якому фізіологічне підпорядковане духовному. Моральне й аморальне формується не на основі анатомії та

фізіології, а на ґрунті суспільних принципів, до того ж фізіологія та соціальна зрілість не настають одночасно. Соціальна приходить пізніше.

Знання щодо статі, стосунків між статями, можна і треба удосконалювати, поповнювати у будь-якому віці. Абсолютно переконані, якби наше суспільство взялося належним чином за статеve виховання молоді, воно б вирішило й інші свої болючі проблеми – одразу покращилася б криміногенна ситуація, різко впали б показники наркоманії, розповсюдження венеричних, соціально-небезпечних інфекційних хвороб, піднявся б культурний, моральний рівень, здоровий спосіб життя став би нормою. Але, на жаль, немає єдиного підходу до правильного статевого виховання молоді та єдиної системи статевого виховання.

Не секрет, що сьогодні дуже багато молодих людей розпочинають статеve життя, як правило, не з причини палкого кохання чи непереборної пристрасті, а щоб довести собі й іншим свою самостійність, дорослість, зняти сексуальну напругу у хлопчиків і нездатність протистояти сексуальним домаганням у дівчат.

Ми помилково вважаємо, що сексуальні і статеві стосунки належать лише до фізіологічних, плотських аспектів нашого існування. Зовсім ні. Це перш за все сфера нашого психологічного, емоційного життя, і закони моралі мають тут визначальне значення. Лише в їх рамках ці стосунки набувають гармонію, яка приносить істинну радість і насолоду. Поза мораллю секс перетворюється на статеvu розпусту, проституцію, порнографію, на психологічне і фізичне насилля. Дитина повинна це усвідомлювати уже з дитинства, а в підлітковому віці, коли хлопчик стає чоловіком, а дівчинка – жінкою, молоді люди мусять чітко розуміти подібні речі і не опускатися до аморальних вчинків. Формування статевої моралі – ось стрижень, який повинен бути в основі виховної роботи щодо питань статевого виховання молоді.

У Миколаївському технікумі залізничного транспорту проводиться велика робота по вихованню у молодого покоління ціннісного ставлення до представників іншої статі. У своїй роботі керуються словами А. Макаренка: «Той, хто здатний відноситися до жінки із спрощеним і

безсоромним цинізмом, не заслуговує довіри як громадянин. Його відношення до загальної справи буде таким самим цинічним, йому неможна вірити до кінця» [2]. Через конкретні справи, проведення позакласних виховних заходів формується у хлопців, які складають основну частину студентства у технічному коледжі, ціннісне, шанобливе ставлення до жінки-подруги, жінки-матері. Серед основних таких заходів можна назвати:

– класні години «Жінка – це звучить гордо!», «Жіночність в дівчині» та ін.;

– святкові концерти, огляди художньої самодіяльності, конкурси краси «Вам, любі жінки!», «Осінній бал» та ін.;

– загальні години спілкування «Мова – мати народу», «Материнські руки».

У бібліотеці проходять книжково-ілюстративні виставки «Жіноча краса», «Мати, люба моя» та ін.

У музеї діє постійна експозиція, присвячена жінкам, які зв'язали свою долю із залізницею та технікумом.

Шанобливе ставлення до жінки формується і через приклад стосунків викладачів між собою. В нашому технікумі працює багато жінок, які викладають технічні предмети і мають нагороди від Міністра транспорту і зв'язку та Президента.

Висновки. Зрозуміло, що поважне ставлення до протилежної статі формується в сім'ї, але не менш важливим є оточення поза родинним колом, де молодь проводить більшість свого часу. Нашим студентам ми не втомлюємося повторювати слова В. Сухомлинського: «Поважай дівчину, охороняй її честь, гордість, незалежність. Дівчина, яка розбудила в тобі почуття симпатії, може стати твоєю дружиною, матір'ю твоїх дітей. Вона повторює тебе і себе в новому поколінні, і в цьому є безсмертність роду людського» [4, с. 187]. А головне, щоб студенти та студентки не забували, коли закінчать навчання, що «Твоя любов до жінки, твоя любов до чоловіка – найтонша сфера духовного життя, духовно-психологічних і морально-естетичних стосунків» [4, с. 187].

Таким чином, нами зроблено спробу представити досвід формування ціннісного ставлення до іншої статі, зокрема жінки, в одному із навчальних закладів м. Миколаєва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вирішувати нам – відповідати нам. Методичні рекомендації з проведення тренінг-курсу підлітками – інструкторами : [посібник] Частина II для роботи з підлітками 15-18 років / [Авельцева Т. П., Зимовець Н. В., Голоцван О. А., Петрик О. М. та ін.]. – К. : Навчальна книга. 2002. – 255 с.
2. Макаренко А. С. Собрание сочинений в 5-ти т. / Антон Семенович Макаренко. – М., 1971.
3. Сухомлинский В. О. Рождение гражданина / Василий Александрович Сухомлинский. – М., 1971. – 336 с.
4. Сухомлинский В. О. Книга о любви / Василий Александрович Сухомлинский. – М., 1983. – 191 с.

Рецензенти: Ушакова І. В., к.психол.н., доцент;
Чубук Р. В., к.пед.н., доцент

© Чабаненко І. А., 2011

Дата надходження статті до редколегії 02.09.2011 р.